

УДК 911.3

К. В. Коломієць, ст. викладач
кафедра географії України
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна
geoukraine@mail.ru

МОДЕЛЬ «ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ» В РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ

В контексті становлення державної регіональної політики всілякої уваги заслуговує проблема нерівномірного соціально-економічного розвитку регіону Українського Причорномор'я. Дисбаланс між центром, який в регіоні дослідження припадає на Приморську смугу та периферією існує в наслідок історичних, розселенських, демографічних, економічних та інших причин. Занепокоєння визиває той факт, що в історії регіону ще не спостерігались такі гострі демосоціальні і економічні контрасти між приморською смугою і периферією, які ми фіксуємо з самого початку ХХІ століття. Отже регіону потрібна зважена цілеспрямована стратегія соціально-економічного розвитку, яка б враховувала всі особливості центр-периферійних відношень.

Ключові слова: модель «центр-периферія», приморська смуга, регіон Українське Причорномор'я, приморський урбанізований фасад, функції центру, функції периферії.

ВСТУП

Проблематика співвідношень «центр – периферія» привернула до себе увагу фахівців ще на початку ХХ століття. Дослідження з цієї тематики в загальному вимірі, з позицій світової геополітичної ситуації проводили Х. Маккіндер, К. Хаусхофер, Д. Майнінг, С. Коен, І.Валлерстайн. В глобальних геополітичних схемах конструкція «центр-периферія» досить узагальнена і проста: центр – це Західна Європа, Англо-Америка, Японія і називається все це Північчю [2]. Всі інші регіони – це Південь. Також інколи виділяють напівпериферію, яка, на думку І. Валлерстайна, поєднує риси обох понять, експлуатується центром і, у свою чергу, експлуатує периферію, являючись свого роду стабілізуючою базою функціонування системи [4]. Треба сказати, що теорія «центр-периферія», завдяки своїй ємкості, знайшла застосування і у регіональному підході щодо розвитку територій. Серед його фундаторів були Дж. Фрідман, В. Крісталлер, О. Грицай, Г. Йоффе, А. Трейвіш.

Із здобуттям незалежності нашою державою українські науковці приділяють все більше уваги теорії «центру-периферії», адже проблема регіональних диспропорцій досить гостро постала в останнє десятиріччя. Серед вітчизняних вчених є роботи Пістуна М. Д., Топчієва О. Г., Мезенцева К. В., Барановського М. М., Пилипенка І.О. та інші. Регіон Українського Причорномор'я внаслідок багатьох причин також характеризується нерівномірністю соціально-економічному розвитку, яке відображається у багатьох економічних показниках

регіону. Метою нашої роботи є визначення й аналіз системи «центр – периферія» регіону Українського Причорномор'я (УП), розподіл функцій її складових елементів. Об'єктом дослідження являється регіон Українського Причорномор'я у складі трьох областей – Одеської, Миколаївської та Херсонської; предметом – сучасні напрямки дослідження моделі «центр – периферія» в регіональному вимірі.

Отже розуміння функцій як центру, так і периферії, поступове вирівнювання диспропорцій між ними, є актуальною проблемою, рішення якої сприяє кращому розумінню структурно-функціональних особливостей регіону, його територіальної організації й перспектив розвитку в контексті становлення регіональної політики держави.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу даної статі було покладено статистичні дані обласних управлінь статистики, положення обласних програм з розвитку малого бізнесу, опубліковані бібліографічні джерела. Методологічну основу дослідження склали розробки, які викладені в наукових працях [1, 4, 6, 11, 13, 14]. В ході аналізу матеріалів були застосовані загальнонаукові методи в суспільно-географічних дослідженнях, картографічний, порівняльно-географічний методи, метод класифікації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Згідно концепції «центр-периферія», нерівномірність економічного росту регіональної системи й процес просторової поляризації неминуче породжують диспропорції між ядром (або центром) і периферією. Виникають ці контрасти завдяки таким складовим як природно-ресурсна, соціально-економічна і соціально-психологічна (ментальна) [6]. Центри територіальної системи, як правило, мають стійкі темпи як економічного, так і демографічного зростання, відрізняються високими рівнями показників прибутків, ВРП, різних видів інвестицій та іншими соціально-економічними ознаками. Центр є «мотором» розвитку системи (за рахунок постійної якісної трансформації внаслідок генерування, впровадження й дифузії нововведень) і одночасно «пилососом», який викачує з периферії всі види ресурсів, включаючи людський потенціал [14].

Полупериферія характеризується змішуванням центральних і периферійних функцій та має таку рису, як нестабільність; серед районів периферії можемо спостерігати як і ті, що мають досить швидкий зріст, так і навпаки, стагнуючі, з відтоком населення та нульовими темпами росту економіки (багато серед них землеробських) [1]. Але всі ознаки економічного, соціального, технологічного розвитку змінюються в часі, отже і самі категорії «центру», «периферії» також мають динамічний характер.

Щоб глибше зрозуміти особливості співвідношення широкого поняття «центр-периферія» – в системі територіальної організації суспільства стосовно

регіону Українського Причорномор'я необхідно нагадати, що в цьому регіоні сформувався особливий тип територіальної структури господарства, розселення, сфери послуг, рекреаційної сфери. Серед 6 основних типів територіальної структури, які виділив проф. О. Г. Топчієв, в контексті нашого дослідження заслуговує на увагу поліцентричний (багатоядерний) приморсько-фасадний тип [11]. Основними центрами тут виступають морські порти, великі, середні, і малі міста, які лінійно розміщені вздовж берегової лінії від Рені і Ізмаїла на заході до Генічеська на сході.

Приморський урбанізований фасад концентрує в собі більшу частину населення регіону – 64,8%, і саме приморські райони зосереджують потужну технічну інфраструктуру, величезний науково-дослідницький потенціал загальнонаціонального значення, рекреаційно-оздоровчі ресурси і широкомасштабну господарську діяльність, орієнтовану, головним чином, на експортно-імпорتنі операції. Міста суходолу «ешелоновані» відносно морського фасаду.

До портів тяжіють так звані «хінтерланди» – прилеглі території, агропромислові пункти, СМТ, малі і середні міста (великі міста в зоні «хінтерланду» відсутні), господарська діяльність яких певним чином, опосередковано пов'язана з портово-морським фасадом південної приморської частини регіону. Північніше цієї перехідної зони розташовані величезні території (до 50 тис. км²), функціонування яких майже зовсім не пов'язане з морем, з портово-промисловою діяльністю. Тут сформувалась і «застигла» в своєму розвитку так звана «периферія» – антипод «центру» (антипод в багатьох відношеннях – в народно-господарській діяльності, в демографічних процесах, в стані інфраструктури, особливо соціальної, в розмірах інвестицій в основний капітал тощо).

Але в великому за площею регіоні УП центральність в конструкції «центр-периферія» не буде мати вигляд геометричного центру, як це має місце, скажімо в Північно-східному регіоні (Харків), в Донецькому (Донецьк), чи в Столичному регіоні (Київ), а буде функціонально представляти всю Приморську смугу. Треба зазначити, що в наукових дослідженнях можна зустріти чимало визначень цього поняття – приморська зона, контактна зона суша-море (В. О. Дергачов, Е. А. Михайлюк) приморська смуга (О. Г. Топчієв, В. В. Яворська), прибережна зона (Л. В. Хомич і інші). Ми будемо в подальшому додержуватись терміну – Приморська смуга (ПС).

В моделі «центр-периферія» (в нашому випадку – приморська смуга – периферійні території УП) кожний із компонентів виконує свої певні функції в процесі взаємодії один з одним. Узагальнюючи доробки попередніх дослідників (Е. Б. Алаєв, О. В. Гладкий, О. В. Грицай, О. В. Дергачов, І.О. Пилипенко, А.І.Трейвіш і інших) і своє уявлення про цю конструкцію, визначимо основні функції, які властиві цим територіальним утворенням в структурі їх взаємодії в регіоні Українського Причорномор'я (рис. 1).

Визначення географічних меж Приморської смуги проводяться зазвичай не за природними елементами (річки, форми рельєфу чи інші бар'єрні ком-

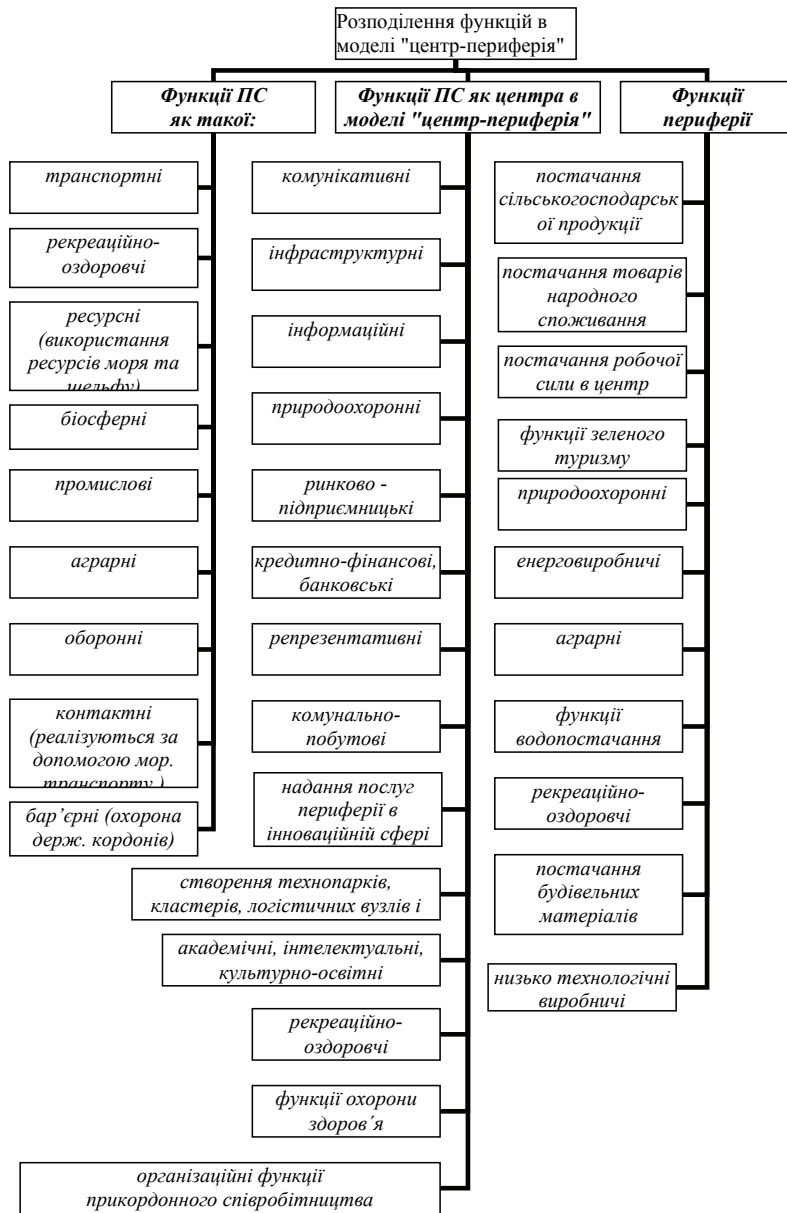

Рис. 1. Схема розподілення функцій в моделі «центр-периферія».

поненти), а за існуючим адміністративно-територіальним устроєм (АТУ). До цього дослідників схиляє також і інформаційно-статистична база, яка жорстко прив'язана до АТУ.

Відтак, всі адміністративні райони, що мають вихід до морської акваторії, або до гирл річок, що впадають у Чорне море, ми будемо відносити до складу Приморської смуги. В регіоні УП таких районів нараховується 19 одиниць, їх загальна площа – 32, 1 тис. км², або 37,2% від загальної території регіону. Розуміється, що і міста обласного підпорядкування, які розміщені в межах цих районів, теж відносяться до складу ПС. Загальна чисельність населення в межах районів і міст Приморської смуги становила на 2013 рік – 3009,8 тис. чол., або 64,8 % від всієї кількості жителів УП. Тут концентрується 2362,4 тис. чол. міського населення, що становить 77,6% всіх городян регіону УП. В межах виділеної нами Приморської смуги регіону УП за станом на 2013р. функціонувало 16 одиниць міських поселень і 745 сільських населених пунктів. Загальний показник густоти населення тут досить високий – 94 чол. на км² (в цілому по УП він становить 54 чол. на км²) [8, 9, 10, 12]. Як бачимо, що займаючи трохи більше третини від всієї площі регіону Приморська смуга акумулює дві третини всього населення регіону.

В другій половині ХХ ст. в Приморській смузі спостерігалось завдячуючи її атрактивності, стрімке зростання чисельності населення, особливо міського, досягнувши свого максимуму у кінці 80-х років (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення регіону Українського Причорномор'я та Приморської смуги. (тис. чол.)

Рік	1979	1990	2001	2013
Регіон УП	4950	5215,5	4908,8	4646,8
Приморська смуга	...	3237,1	3156,6	3009,8

Складено на основі джерел [12, 13]

В протилежність цьому, з периферійних районів усе сильніше «вимивалося молоде населення», а питома вага людей пенсійного віку невпинно зростала. Згодом периферійні й центральні райони почали суттєво різнитися структурою населення. Демографічні процеси, які відбуваються в регіоні УП були детально досліджені у роботі Яворської В.В. [13]. Проаналізувавши чисельні демографічні показники, вона виокремила на території регіону УП наступні геодемографічні зони: Північну периферійну глибоко депресивну, яка майже вся знаходиться в північно-західній частині регіону і характеризується надвисокою питомою вагою людей похилого віку, найнижчим коефіцієнтом життєвості; Східну середньої депресивності – включає 15 адміністративних районів, в тому числі Миколаїв та Херсон, зона характеризується більш сприятливими співвідношеннями вікових груп населення в порівнянні з попередньою зоною. Третя зона – Приморська найменш депресивна, яка охоплює 14 адміністративних районів Приморської смуги Одеської і частково Миколаївської областей.

[13] Отже, глибинні трансформаційні зміни рубежу 2000-х років, що збіглися з дуже серйозними демографічними змінами, привели до посилення диспропорцій між центрами й провінцією, а виділені геодемографічні зони це підтверджують.

Необхідно зауважити, що різні складові частини регіону Українського Причорномор'я формувались не по єдиному універсальному сценарію. Так, межиріччя Дністра і Дунаю (Буджак) як район переважно іноземної колонізації (за рахунок німецьких, болгарських, албанських, гагаузьких, молдавських і навіть швейцарських переселенців) увібрав в себе не тільки строкатий етнічний склад населення, але і його культуру, менталітет, спосіб життєдіяльності, ауру слов'янських, саксонських і романських етносів і їх груп.

В приморській смузі УП від гирла Дністра до Дніпро-Бузького лиману, де виникла Одеса, Миколаїв, Херсон, а пізніше – Іллічівськ, Южне і інші міські і сільські поселення, сформувались потужні портово-промислові комплекси, в основному на базі дальніх зв'язків, завдяки унікальному економіко-географічному положенню, що перетворило цю частину УП в економічний, культурний та науково-дослідницький центр регіону. Йому протистоїть зовсім інша як за генетичним минулим, так і за структурою народно-господарської діяльності і своїми функціями обширна периферія, яка досить контрастно відрізняється як від межиріччя Дністра і Дунаю, так від приморської смуги в цілому.

В історії розвитку (переважно нерівномірного, асиметричного в просторовому відношенні і в часі) регіону українського Причорномор'я ще не спостерігались такі гострі демосоціальні і економічні контрасти між приморською смугою і периферією, які ми фіксуємо з самого початку ХХІ століття. Наведемо деякі приклади. В приморській смузі, в її окремих субрегіонах в останні 10 років можна спостерігати інтенсивний процес територіальної концентрації економіки, особливо в приморських районах і містах Одещини. Так І. Л. Парасюком було виконане дослідження для Одеського регіону, в склад якого було включено місто Одеса, три міста обласного значення: Іллічівськ, Теплодар та Южне, а також три райони: Біляївський, Овідіопольський та Комінтернівський. В якості критеріальних ознак територіальної концентрації економіки було обрано такі індикатори: обсяг інвестицій в основний капітал, вартість людського капіталу (річний обсяг заробітної плати найманих робітників), величину перевезених вантажів автотранспортом, сума роздрібного товарообороту і інше.

За розрахунками цього фахівця за період 1995 по 2008 рр питома вага інвестицій в цьому субрегіоні в загальному обсязі інвестицій в основний капітал Одеської області зросла з 45% у 1995 році до 66% у 2008 році, тобто майже в 1,5 рази. Питома вага людського капіталу субрегіону по відношенню до області в цілому зросла з 62% у 1995 р. до 75% у 2008 р. Приблизно такі співвідношення між Одеським субрегіоном і областю в цілому фіксується і по таким показникам, як перевезення вантажів автотранспортом, величиною роздрібного товарообороту і іншими [5].

В Приморській смузі також більш інтенсивно і широко розвивається і малий бізнес, про що свідчать такі показники, як кількість підприємств малого бізнесу (до 50 чол. найманих працівників) в розрахунку на 10 тис. чол. населення. Якщо в середньому по Одеській області цей показник в 2012 році становив 99, в Овідіопольському районі цей показник сягнув 159 одиниць, м. Одеса – 133 одиниці, м. Іллічівськ - 120 одиниць. Найменша щільність малого підприємства спостерігалася у м. Котовськ та Котовському районі – по 30 одиниць та у Ананьївському районі – 36 [3].

Аналогічна ситуація спостерігається в Миколаївській і Херсонській областях так, при середньому значенні цього показника в Миколаївській області – 84, а в м. Миколаєві – 91, в Херсоні та області – 68, то в таких центральних і північних районах як Братський, Врадіївський Кривоозерський, Снігурівський і інші його значення не перевищує 44 одиниці [7].

Візьмемо такий важливий показник як величину інвестицій в основний капітал в розрахунку на одну особу (рис. 2).

Цей індикатор є досить інформативною критеріальною ознакою для співставлень процесів і явищ, які в процесі розвитку відбивають диференціацію їх як в територіальному, так і в соціально-економічному ракурсі. Якщо в середньому по Одеській області на 1 січня 2013 р. він становив 6145,7 грн, в Одесі – 6316,0 грн, Іллічівську – 13051,0 грн, в Овідіопольському районі – 7358,6 грн, то в Ананьївському, Котовському, Красноокнянському, Миколаївському й інших північних районах його значення не перевищували 327 – 490 грн. [9]. Не будемо далі зловживати цифрами, а лише зазначимо, що в Миколаївській і в Херсонській областях спостерігаються приблизно такі ж співвідношення величини інвестицій в основний капітал між приморськими і північними районами [8, 10].

Загальноприйнятою є думка, що посередником між центром (в нашому випадку – Приморською смугою) і периферією УП повинні виступати, насамперед міста (великі, середні, малі). Міста – це фокуси адміністративних районів, полюси їх розвитку, це генератори інновацій, соціальних проектів і т.д. За М. М. Баранським міста і шляхи сполучення – це каркас, який формує територію, надає їй певну конфігурацію і забезпечує її розвиток, це командний склад країни (чи певного регіону). Загальноновизнаним є також положення, що великі міста «підіймають» оточуючу територію своїм впливом на розвиток її інфраструктури – технічної і соціальної, умов життєдіяльності населення, кількісний і якісний склад трудових ресурсів сільської місцевості.

Але за цим загальновідомим визначенням треба бачити і певні особливості: які це міста за їх потенційними можливостями, чи можуть вони вивести периферію з тієї царини репресивності, що їх оточує. Наздоганяючий розвиток (в нашому випадку розвиток периферії) постійно потребує реальних і не малих ресурсів – матеріальних, фінансових, людських, а чи є ці ресурси і чи достатньо їх у центра (приморська смуга УП), і чи готовий він (центр) надати реаль-

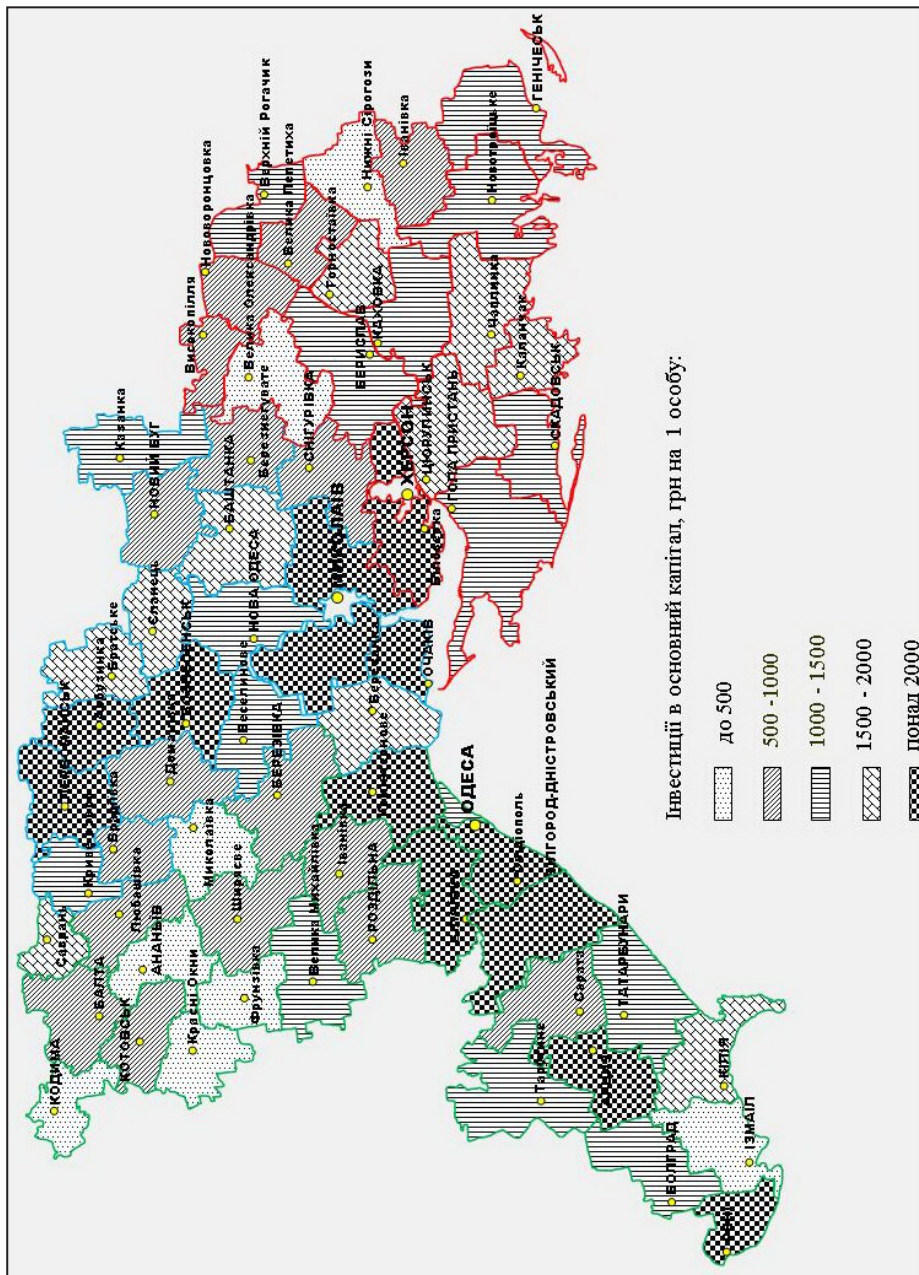

Рис. 2. Величина інвестицій в основний капітал в регіоні Українського Причорномор'я на Ісічня 2013 р.

ну допомогу периферії (економічну, технічну, інноваційну, соціальну і інш). З іншого боку постає питання чи спроможна периферія сприйняти і інтегрувати в свої господарські структури сучасні інновації, нові технології, які б її вивели на іншу, сучасні траєкторії розвитку.

Зазначимо, що за станом на 2013 р. в складі регіону Українського Причорномор'я функціонувало 37 міст різного рангу людності, в т.ч. 3 великих (Миколаїв, Одеса, Херсон), 4 – середніх (Ізмаїл, Іллічівськ, Білгород-Дністровський, Первомайськ) і 30 – малих міст. Характерно, що майже половина із всієї кількості міст розміщена саме в Приморській смузі УП. З 63 адміністративних районів Українського Причорномор'я – 41 з них (або 65,1%) очолюються селищами міського типу; в багатьох із них людність становить лише 5-8 тис. чол. [12] Це досить не просте становище; цей негатив постійно тиражує і поглиблює в певній мірі таке соціально-економічне явище як репресивність і воно за своїми масштабами і географічною розповсюдженістю набуває повсюдного характеру.

Особливої уваги в контексті нашої роботи заслуговують так звані «оазиси в периферійній депресивній пустелі». Так, в Херсонській області утворилось, можна сказати з деякою часткою умовностей, сузір'я малих і середніх міст, які виникли і розвиваються на базі Каховського гідротехнічного комплексу (Каховка, Нова Каховка, Таврійськ, Берислав). Це сузір'я міських поселень при певних умовах (а вони тут потенційно можливі) можуть претендувати на невелику місцевого значення мікроагломерацію.

Загальна чисельність населення зазначених міст на 2001р. (рік – перепису населення) становила 117,3 тис. чол. на 2013р. – 109,9 тис. чол. Це локальне міське утворення відіграє позитивну роль як в структурі розвитку економіки зовнішнього його оточення, так і в сфері обслуговування населення. Тут функціонують важливі галузі машинобудування – гідротехнічних металоконструкцій, заводи залізобетонних конструкцій, електрозварювального обладнання, електромеханічний, меблева фабрика і інші. На жаль, деякі міські поселення цієї мікроагломерації в роки демографічної кризи перейшли з розряду середніх міст в категорію малих (Нова Каховка – з 51 тис. чол в 2001 р. до 49 тис. чол – в 2010 р, та до 47,8 у 2013р.) [12].

В північній частині Миколаївської області формується значна мережа міських поселень – Южноукраїнськ, Вознесенськ, Первомайськ, які в перспективі будуть мати позитивний вплив на розвиток депресивних територій цієї частини Миколаївщини. Якщо ми звернемо увагу на показники інвестицій в основний капітал (рис 2.), то згідно з ними якраз ці три адміністративних райони відносяться до п'ятої групи з найбільш високими показниками.

ВИСНОВКИ

Розподілення функцій між центром і периферією в УП зумовлено відмінностями в рівнях концентрації економічної (і не тільки економічної) діяльності,

в її видовому складі, в структурі управлінської ієрархії територій. В останній період в приморській смузі УП спостерігаються інтенсивні процеси територіальної концентрації економіки. Ці процеси досить суттєві, вони мають і певне структурно-утворююче значення. Креативні функції в центрі посилюються, в периферійних районах зберігається консервативність, тут навіть адаптивні функції розвинені ще слабо. Контрасти в моделі «центр-периферія» досить усталені, вони є своєрідною рушійною силою виникнення і відтворення територіальної нерівності в розвитку регіону УП, а протиріччя між розвитком елітного центру (в нашому випадку приморською смугою УП) і периферією є об'єктивним і неусувним явищем. Разом з тим, якщо і надалі не зважати на суттєві регіональні диспропорції та продовжувати нарощувати соціально-економічний, ресурсний та демографічний дисбаланс, це може призупинити суспільний розвиток України та її інтеграцію у європейський простір. Отже регіону потрібна зважена цілеспрямована стратегія соціально-економічного розвитку, яка б враховувала всі особливості центр-периферійних відношень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицай О. В. Центр и периферия в региональном развитии / О. В. Грицай, Г. В. Йоффе, А. И. Тревиш - М.: Наука, 1991. – 167 с.
2. Колосов В. А., Н. С. Геополитика и политическая география / В. А. Колосов, Н. С. Мироненко — М.: Аспект Пресс, 2005. – 479 с.
3. Малі підприємства в Одеській області: стат. зб. / Державна служба статистики України, Головне управління статистики в Одеській області. – Одеса – 2013. – 138 с.
4. Панасюк М. В., Руденко А. В. Анализ развития системы «центр-периферия» региона (на примере Республики Татарстан) / М. В. Панасюк, А. В. Руденко // Известия РАН. Серия географическая. – 2008. – № 1. – С. 60-72.
5. Парасюк І. Л. Стан та тенденції територіальної концентрації економіки Одеської області (на прикладі Одеського регіону) / І. Л. Парасюк // Економіка, 2011. № 1. – С.51-53.
6. Пилипенко І. О. Механізми формування суспільно-географічних периферій в контексті динамічних концепцій регіонального розвитку / І. О. Пилипенко // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 162. – С. 23-27.
7. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2013-2014 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mykolayiv-oda.gov.ua/store/files/1366096061.doc
8. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2012 рік. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2013. – 614 с.
9. Статистичний щорічник Одеської області за 2012 рік. – Одеса: Астропринт. 2013. – 550 с.
10. Статистичний щорічник Херсонської області за 2012 рік. – Херсон: Головне управління статистики у Херсонській області, 2013. – 504 с.
11. Топчиев А. Г. Пространственная организация географических комплексов и систем / А. Г. Топчиев. – К. – Одесса: Вища школа, 1988. – 187 с.
12. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2013 р. – Державна служба статистики України, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2013/sb_nnas_2012.pdf
13. Яворська В. В. Геодемографічні процеси і геодемографічні райони Українського Причорномор'я: Методологічні і методичні проблеми: [Монографія] / В. В. Яворська. – Одеса: Астропринт, 2007. – 208 с.
14. Friedmann J. Regional development policy / J. Friedmann - Boston: Mass. Intst. Techn., 1966. – 317 p.

REFERENCES

1. Gritsay, O.V., Yoffe, G.V., Trevish, A.I. (1991), Center and periphery in regional development [Tsentr i pereferiya v regionalnom razvitii], Moscow: Science, 167 p.
2. Kolosov V. A., Mironenko N. S. (2005), Geopolitics and Political Geography [Geopolitika i politicheskaya geografiya], Moscow: Aspekt Press, 479 p.
3. Small businesses in the Odessa Oblast stat. Collected. State Statistics Service of Ukraine, Department of Statistics in the Odessa region. (2013), [Mali pidpriemstva v Odeskiy oblasti: stat. zb.] Odessa, 138 p.
4. Panasyuk, M.V., Rudenko, A.V., (2008), «Analysis of system development «center-peripherals» the region (in the Republic of Tatarstan)» [«Analiz razvitiya sistemy «tsentr-periferiya» regiona (na primere Respubliki Tatarstan)»], Moscow, *Izvestiya RAN. Seriya geograficheskay*, No 1, pp. 60-72.
5. Parasyuk, I.L. (2011), «Status and trends of territorial concentration of the economy of Odessa region (for example, Odesa region)» [«Stan ta tendentsii teritorialnoi kontsentratsii ekonomiki Odeskoï oblasti (na prikladi Odeskogo regionu)»], *Economy*, No 1, pp 51-53.
6. Pilipenko, I.O. (2009), «Mechanisms of formation of social and geographical peripheries in the context of dynamic regional development concepts» [«Mekhanizmi formuvannya suspilno-geografichnikh periferiy v konteksti dinamichnikh kontseptsiy regionalnogo rozvitku»], *Culture of Black Sea*, No162, pp 23-27.
7. Program for small and medium businesses in the Mykolaiv region for 2013-2014. [Programa rozvitku malogo i serednogo pidpriemstva u Mikolaïvskiy oblasti na 2013-2014 roki], available at: www.mykolayiv-oda.gov.ua/store/files/1366096061.doc
8. Statistical Yearbook of Mykolayiv region in 2012. (2013), [Statistichniy shchorichnik Mikolaïvskoi oblasti za 2012 rik], Department of Statistics in the Mykolaiv region, Mykolayiv, 614 p.
9. Statistical Yearbook of Odessa region in 2012. (2013), [Statistichniy shchorichnik Odeskoï oblasti za 2012 rik], Astroprint, Odessa, 550 p.
10. Statistical Yearbook of the Kherson region in 2012. (2013), [Statistichniy shchorichnik Khersonskoi oblasti za 2012 rik], Department of Statistics in the Kherson region, Kherson 504 p.
11. Topchiev, A.G. (1988), Spatial organization of geographical complexes and systems [Prostranstvennaya organizatsiya geograficheskikh kompleksov i sistem], Vishcha shkola, Kiev – Odessa, 187 p.
12. The population of Ukraine on January 1, 2013, State Statistics Service of Ukraine [Chiselnist nayavnogo naselennya Ukraïni na 1 sichnya 2013 r.], available at: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2013/sb_nnas_2012.pdf
13. Yavorska, V.V. (2007), Geodemographical processes and Geodemographical regions of Ukrainian Black Sea areas: Technical and methodological problems [Geodemografichni protsesi i geodemografichni rayoni Ukraïnskogo Prichornomor'ya: Metodologichni i metodichni problemi], Astroprint, Odesa, 208 p.
14. Friedmann, J. (1966), Regional development policy, Boston: Mass. Inst. Techn., 317 p.

Надійшла 25.06.2014

Е. В. Коломиец, ст. преподаватель
кафедра географии Украины
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65082, Украина
geoukraine@mail.ru

МОДЕЛЬ «ЦЕНТР-ПЕРИФЕРИЯ» В РЕГИОНАЛЬНОМ ИЗМЕРЕНИИ

Резюме

В статье проанализирована проблема неравномерного социально-экономического развития региона Украинского Причерноморья. Установлено, что дисбаланс между центром, в качестве которого в регионе выступает Приморская полоса, и периферией существует в результате географических, исторических, расселенческих, демографических, экономических и других причин. Охарактеризованы функции, которые выполняют структурные компоненты модели «центр-периферия». Проанализированы

некоторые показатели социально-экономического развития региона, которые подверждают углубление контрастов между Приморской полосой и периферией в следствие отсутствия единой региональной стратегии социально-экономического развития Украинского Причерноморья.

Ключевые слова: модель «центр-периферия», Приморская полоса, регион Украинского Причерноморья, приморский урбанизированный фасад, функции центра, функции периферии.

K. V. Kolomiyets, Senior Lecturer
Department of Geography of Ukraine
Odessa I. I. Mechnikov National University,
Dvorianskaya St., 2, Odessa, 65082, Ukraine
geoukraine@mail.ru

MODEL «CENTER-PERIPHERY» IN THE REGIONAL DIMENSION

Abstract

Ukrainian Black Sea region, consisting of Odessa, Mykolayiv and Kherson regions is characterized by uneven socio-economic development, which is displayed in many economic indicators within the region. Therefore, the definition and analysis of the «center-periphery» Ukrainian Black Sea region, the distribution function of its constituent elements is the actual problem, the solution of which contributes to a better understanding of the structural and functional characteristics of the region, its territorial organization and the prospects for development in the context of regional policy.

Imbalance between center and periphery in the Ukrainian Black Sea region is a result of historical, rasselencheskih, demographic, economic and other reasons. And functions of the center does not perform any particular locality, as it is in other regions of Ukraine, and the entire Coastal zone. Occupying just over a third of the total area of the region, the Coastal zone accumulates two-thirds of the region's population. Here fixed all powerful technical infrastructure, maritime complex, research potential, recreation and wellness resources and large-scale economic activity which is oriented on export-import operation.

At the same time, a huge area of periphery, performing mainly agricultural, energy production and environmental functions, differs very low demographic and socio-economic indicators, which each year only worsen. Exceptions are Pervomais'k, Yuzhnoukrayinsk, Voznesensk in the north of Mykolayiv region and the cities of Kherson region, functioning on the basis of Kakhovkiy hydrologic unit – Novaya Kakhovka, Tavriysk, Berislav that could potentially have a positive impact on the depressed regions. Summing up, we can say that without a clear strategy for socio-economic development of the region, which would take into account all the features of center-periphery relations, the imbalance between them will only get worse.

Keywords: model «center-periphery», the Coastal zone, Ukrainian Black Sea region, the Coastal urbanized facade, function of center, function of periphery.